IL-BIDWI

FOLJU MAHRUĠ DARBTEJN FIX-XAHAR MID-DIPARTIMENT TAL-BIEDJA

Editur, C. Zammit-Marmarà M.B.E.

Nru. 49 L-ERBGHA, 15 TA' NOVEMBRU, 1944. Nru. 49

GHELUQ IT-TIENI SENA

(*Editur tal-Propaganda*)

"JALLA l-għeluq ta' din is-sena għomor ikun għall-bidwi ta' risq għal bosta snin oħra." Hekk konna għalaqna l-erba' kelmiet li bihom bħal-lum sena konna fakkarna lill-qarreja tagħna *għeluq l-ewwel sena* ta' dan id-daqsxejn ta' folju. Mis-sena l oħra 'l hawn tal-ħajja ta' dan "Il-Bidwi" għaddejna daqsxejn ta' baħar ġmielu! Wara li d-Dipartiment tal-Biedja qasam l-ikreh żminijiet li għaddew minn fuq il-pajjiż u kellu l-ħila jagħleb bil-ħidma tiegħu x-xkiel ta' għaks u tbatija u jeħles mill-ġuħ il-popolazzjoni ta' Malta u Għawdex, bil-ġabra ta' qmuħ u bil-koltivazzjoni ta' prodotti b'riħet il-proġetti kbar li fassal u wettaq, il-lum li d-dinja bdiet taqleb għaż-żmien normali, dan id-Dipartiment sab min, flok min ifaħħru, imaqdru u fl-istess ħin ifixklu biex ikompli jtemm ix-xogħol tiegħu sakemm għall-inqas tkun għaddiet għalkollox din il-kriżi ta' żmien il-gwerra. Iżda d-Dipartiment baqa' miexi fix-xogħol qalbieni tan-nies tiegħu bil-ħsieb li jagħmel dmiru għall-ġid tal-pajjiż.

Dan 'd-daqsxejn ta' folju, illi barra milli jgħallem u jwissi fis-sengħa tal-biedja, għandu d-dmir li jfisser il-pulitka tad-Dipartiment u jiddifendiha, ma naqasx li fl-editorjali tiegħu ma jiftaħx għajnejn il-bidwi, lin-neguzjant tal-ħaxix u lill-poplu biex dawn ma jitqarrqux. Għalhekk ma' tul din is-sena aħna qrajna f'"*Il-Bidwi*" ħafna artikoli ta' fejda għall-bidwi u għall-pajjiż, artikoli fuq il-ħidma tad-Dipartiment u tal-bidwi għaż-żmien li ġej ta' wara l-gwerra li minnha tgħallimna ħafna ħwejjeġ ta' fejda għall-bini mill-ġdid ta' biedja fuq sisien sħaħ — u l-ewwel ħaġa dik li tolqot is-swieq ta' barra li huma n-nixxiegħa tal-biċċa l-kbira ta' l-għana tal-pajjiż — il-lum li l-konkorrenza fost il ġnus l-oħra ta' l-Ewropa hija kbira ħafna. Mal-prodotti ta' l-ikel aħna f'hekk diġà bdeina biex inżidu dak tal-prodott taż-żrieragħ. Minn din l-industrja ġdida aħna nistennew għajn oħra ta' biċċa qligħ sewwa. "*Il-Bidwi*" ma' tul din is-sena tkellem ukoll bl-akbar ħeġġa biex il-ħajja tal bidwi titbiddel għall-aħjar, jiġifieri fil-kondizzjoni soċja'i tiegħu billi jinfeda mi'l-fallimenti u djun li fihom fl-imgħoddi kien jinsab u għalhekk fisser ukoll ix-xewqa li jinfetaħ Bank tal-Bdiewa għas-self b'imgħax ċkejken ta' flus u ta' tqegħid ta' flus.

Din is-sena wkoll infetħet skola ta' bil-lejl għat-tagħlim b'xejn għall bdiewa u din hija ħaġa li tqiegħed lill-bidwi fi stat aħjar biex ikun jista' jitgħallem minn dak li jaqra, barra minn dak li jisma' fuq ir-Radju. Dan il-folju fisser ukoll ix-xewqa illi jitnisslu bhejjem ta' razez ġodda għal-laħam u għall-ħalib u produzzjoni tal-ġobon, li mill-banda l-oħra b'riħithom ir-raba' tagħna jistagħna b'demel li jkabbar l egħlejjel tagħna u bil-ġwież biex jitmantnew l-istess bhejjem. Ma' tul din is-sena aħna mexxejna wkoll il-proġett taċ-ċensiment tar-raba' li jagħtina mera tal-bżonnijiet tal-biedja tal-pajjiż u ta' l-istess bidwi għal dawk li huma wċuħ. F'dan iż-żmien twaqqfu ukoll il-Kumitati Distrettwali tal-Bdiewa biex dawn jagħtu l-pariri tagħhom fi kwistjonijiet tal-biedja, fejn in-nies magħżulin mill bdiewa ta' kull distrett fil-Gżira jkunu bħal rabta bejn il-bdiewa u l-Gvern fl-interess tal-bdiewa u tal-biedja.

Ma' tul dan iż-żmien il-Wirja ta' Sant'Anton li saret fis-7 ta' Mejju wriet il-progress li sar ukoll fi żmien il-gwerra fin-nisel ta' Tjur, Fniek u fil-koltivazzjoni ta' Ħxejjex. Il-Kuntratti tal-Ħxejjex li nħolqu fi żminijiet l-iktar imwiegħra juru d-dehen tal-Gvern biex jipprovdi l-Gżira b'ħażna ta' ħxejjex fi żmien il-għaks, iżda billi wara ftit id-dinja qalbet għall-aħjar u l-Alleati kinsu l-għadu minn Sqallija u daħlu fl-Italja, in-nies tas Servizz naqset mill-Gżira u feġġet l-abbundanza ta' ħaxix li ġie żmien li s-suq ma felaħx għaliha u biċċa mill-prodott kellu jingħata lill-bhejjem. Iżda x'kien jingħad li kieku ż-żminijiet baqgħu li kienu? Ir-rebħiet ta' l-armati tagħna hekk f'daqqa ħadd ma sata' jobsorhom u d-Dipartiment kien, u għadu wkoll fid-dmir, dment li ddum il-gwerra, li jaħseb għall-bżonn li jista' jinqala'.

Ma' l-erba' xhur qabel ma "*Il-Bidwi*" għalaq is-sentejn għomor, l-Aġent Direttur tal Biedja, is-Sur H. Hirst, wara sitt snin u nofs servizz f'dawn il-Gżejjer, servizz ta' ħidma għall-iżvilupp tax-xogħol dipartimentali fi żmien l-eħrex żmien tal-gwerra, kien imsejjaħ biex ikompli s-servizz tiegħu f'Kolonja oħra ta' l-Imperu Ingliż fejn l-esperjenza tiegħu kienet iżjed meħtieġa. Floku l-lum raġa' daħal għas-servizz bħala Direttur tal-Biedja, is-Sur R. Biasini, li fl-eħrex żminijiet tal-gwerra, il-Gvern kien ħatru għal xogħol ta' l-emerġenza, iżda baqa' marbut mad-Dipartiment bħala President tal-"Board" tal-Kontroll tal-Qbejjel u President tal-Kumitat li jirregula l-Prezzijiet tal-Prodotti tal-Biedja. Is-Sur Biasini mhux ġdid fid-Dipartiment. Huwa kellu sehem kbir fix-xogħol amministrattiv u tekniku ma' tul l-aħħar tnax-il sena u nittamaw għalhekk illi għas-snin li ġejjin il-biedja tal-pajjiż, taħt it-triġija għaqlija tiegħu, timxi bir-risq. Id-Direttur diġà semma leħnu, kif jidher mit-taħdita tiegħu li dehret f'"*Il-Bidwi*" ta' l-1 ta' Settembru, fejn tkellem fuq il-pulitka tal-Gvern dwar il-biedja tal-pajjiż ma' tul dawn is-snin u ma' tul iż-żmien li aħna fih u fisser it-tama tiegħu illi għalli ġej il-Biedja tal-Gżira timxi fi triq ta' Ħajja Ġdida.

J'Alla għeluq dis-sena li fiha l-lum daħal "*Il-Bidwi*", il biedja tagħna tkun imxiet pass sewwa 'l quddiem fil-Ħajja Ġdida tagħha. "*Il-Bidwi*" issa diehel fit-tielet sena bil-kuraġġ u tama li jkun ta' ġid kbir għall-biedja u għall-pajjiż. Nitolbu li Alla jgħinna fil-missjoni tagħna.

DR. R. CROWTHER, M.R.C.V.S.

Is-Sur R. Crowther, li fl-eħrex żminijiet tal-gwerra kien għall-ewwel iservi fl-Armata Ingliża f'dawn il-Gżejjer, imħabba x-xogħol ta' l-emerġenza li nqala' fuq il-qtil tal-bhejjem fi żmien l-imblokk u l-preservar tal-laħam ikkunġilat għat-tqassim bir-razzjon lill-popolazzjoni, ġie msejjaħ mill-Gvern biex jaħdem ta' Tabib Veterinarju u jagħmel xi xogħol li għandu x'jaqsam mal-professjoni tiegħu. F'din il-karika huwa wera dehen u ħeġġa kbira u kien ta' għajnuna u ta' fejda kbira lill-Gvern ta' Malta. F'dawn l-aħħar sentejn huwa kellu l-inkariku ta' l-Uffiċċju tal-Biedja, Għawdex. It-triġija għaqlija tiegħu kienet f'waqtha u swiet ta' ħafna ġid biex twitti t-trieq fix-xogħol tal-biedja u fit-trobbija u s-saħħa tal bhejjem f'dik il-Gżira. Sew il-bdiewa kemm il-poplu ta' Għawdex jibqgħu jiftakru b'għożża kbira ż-żmien li s-Sur Crowther għadda fosthom bħala wieħed mill-aħjar uffiċjali tal-Gvern u mill-egħżeż ħbieb barranin li kellhom fosthom.

Lis-Sur Crowther li wasal biex jitlaq minn Malta nixtiequlu kull hena u risq fil karriera sabiħa tiegħu. Hu ser jitlaq, iżda sa jieħu miegħu l-imħabba u l-isbaħ xewqat tagħna.

KWISTJONIJIET OHRA TAL-LUM FUQ IL-BIEDJA

(Taħdita magħmula fuq ir-"Rediffusion" mid-Direttur tal-Biedja, fit-8 ta' Ottubru, 1944).

(Jissokta min-Nru. 48 ta' l-1 ta' Novembru, 1944)

Iċ-Ċensiment

Id-Dipartiment tal-Biedja kien beda Ċensiment tar-raba' hawn Malta, u beda ieħor f'Għawdex. Iċ-ċensiment ta' Malta spiċċa, iżda ta' Għawdex għadu qiegħed jinħadem.

Dan iċ-ċensiment hu ta' ħtieġa kbira mhux biss fi żmien il-gwerra, iżda wkoll fi żmien il-paċi. Jinħtieġ għaldaqshekk illi l-bdiewa jgħinu kemm jistgħu biex dan iċ-ċensiment jintagħmel sewwa. M'għandix bżonn ngħidilkom illi bis-saħħa tiegħu d-Dipartiment ikollu f'idejh statistika soda u ta' ħtieġa wisq kbira li fuqha jista' jmexxi dak li jkun hemm bżonn favur l-industrja tal-biedja u tkun ukoll ta' għajnuna lill-industriji kollha li għandhom x'jaqsmu mal-biedja, għaliex bis-saħħa ta' dan iċ-ċensiment id-Dipartiment ikun jaf kemm għandna raba', x'fih u x'jista' jkun fih il quddiem. Iċ-Ċensiment hu ta' għajnuna kbira wkoll għall-Fergħa tal-Mard tas-siġar tad-Dipartiment għaliex meta jkun hemm mard fuq il prodotti jew insetti jew mard tas siġar tal-frott, id-Dipartiment ikollu f'idejh statistika soda u tajba li fuqha jista' jara fejn jinsabu l-ġonna u fejn għandha ssir kull xorta ta' attakk kontra dawn l-insetti u dan il-mard. Il-Fergħa li tikkumbatti l-mard tal-għelejjel hija l-fergħa li biħsiebni niżviluppa kemm jista' jkun.

Il-kwistjoni taċ-ċensiment kienet sejra tajjeb ħafna, iżda f'salt wieħed bdiet miexja b'pass ta' nemla. Jidher li Għawdex malajr xterdu kull xorta ta' xnigħat. Min jgħid li l-Gvern sejjer jagħmel taxxa fuq ir-raba', min jgħid ħaġa u min jgħid oħra. M'għandix bżonn ingħidilkom illi jekk ikun jinħtieġ illi l-Gvern jagħmel taxxa fuq ir-raba' ma jkollux bżonn jagħmel ċensiment. Għalqa ma hix xi ħaġa li tista' titfagħha fil-but jew li b'xi mod ieħor tista' taħbiha, għaldaqshekk hi bluha li tgħid ma rridx nikteb ir-raba' biex il-Gvern ma jkunx jaf. Iżda l-importanti hu li minn dan kollu ma hemm xejn. Il-Gvern qiegħed jagħmel iċ-ċensiment għall-ġid ta' kull Industrja li tiddependi mill-biedja kif ukoll għal kull ħaġa li tkun tinħtieġ.

Xi ħbieb tiegħi qaluli baxx baxx li hemm xi bdiewa li għadhom ma kitbux ir-raba' tagħhom u għalhekk jibżgħu li jekk huma ma jiktbuhx jinqabdu u jiġu ikkastigati skond il-liġi. Bħal dan iż-żmien sena, id-Dipartiment tal-Biedja kien żgura li dawk kollha li jmorru minn rajhom u jikkoriegu jew jirreġistraw sewwa, l-ebda passi ma jittieħdu kontrihom. Ħafna bdiewa Għawdxin kienu ipprofittaw ruħhom mill-okkażjoni u kienu marru jikkoriegu jew jiktbu r-raba' mill-ġdid, u huma jiftakru illi l-wegħda tad-Dipartiment tkompliet u huma ma weħlu xejn, anzi l-ebda passi ma ttieħdu kontra tagħhom. Illum aħna nistgħu naraw sewwa illi hemm ħafna raba' li għad ma ġiex miktub, u l-bdiewa jafu li llum jew għada aħna dan insibuh. Jiena rrid nerġa' nġedded dik l-offerta li saret sena ilu. Jiġifieri li kull bidwi li jiġi għandi, jew għand is-Sur Zammit Marmarà, jew għand is-Sur Azzopardi li qiegħed imexxi ċ-ċensiment u jiddikjara *minn rajh* li hu kiteb ħażin, jew li għadu ma kitibx, aħna nieħdu l-kitba tiegħu mingħajr ma nieħdu l-ebda passi kontra tiegħu. Il-bdiewa Għawdxin għandhom sa nofs ix-xahar ta' Novembru biex jiktbu jew biex isewwu l-kitba li ġà għamlu. Ipprofittaw ruħkom minn din l-okkażjoni u neħħu minn raskom dawk il-ħmerijiet ta' taxxi u ħwejjeġ hekk li qegħdin ibellgħukom. Nerġa' ntenni illi l-Gvern jekk irid jagħmel taxxi biċ-ċensiment jew mingħajr ċensiment jagħmilhom xorta waħda. Immela morru iktbu r-raba' tagħkom. Ħaġa oħra.— Kull fejn isir u jispiċċa ċ-ċensiment lill-bidwi qed jingħata biljett tar-raba' jew ieħor minn dak li kellhom qabel. Jiġifieri, f'dawk il-postijiet fejn tqassmu dawn il-biljetti l-godda, bħalma hu San Pawl il-Baħar, il-biljetti l-blù ma jiswewx iżjed. Min m'għandux il-biljett ġdid jista' jibqa' bla razzjon tal-ħwejjeġ li oħroġ id-Dipartiment. Mela morru iktbu r-raba' kif imisskom u ħudu l-biljett il-ġdid. Nerġa' niżgurakom li l-kwistjonijiet ta' taxxi u ħwejjeġ oħra fuq ir-raba' huma kollha ħmerijiet u qegħdin jinħolqu minn min għandu interess ifixkel.

Razzjon tal-Gwież

Jiena issa ġejt imqabbad mill-Gvern biex noħroġ razzjon ta' ġwież għal dawk kollha li għandhom mogħoż u baqar sew ġo Malta kif ukoll f'Għawdex. Għad ma sirtx naf kemm sejjer ikolli ġwież x'inqassam għal kull ras, iżda jiena bdejt ix-xogħol kollu meħtieġ biex nigbor l-informazzjoni kollha meħtieġa biex jiena nkun nista' nmexxi dan ix-xogħol. Meta wieħed jaħseb li għandna madwar erbgħa u erbgħin elf mogħża u tlitt elef baqra x'wieħed jivverifika u jlesti -karti għar-razzjon tagħhom, wieħed ikun jista' jagħdirna għaż-żmien li jkun hemm bżonn jittieħed. Waqt li qiegħed nikteb fuq il-ġwież ġieni f'rasi nfakkar lil dawk li għandhom bhejjem għas-simna biex użaw iktar mit-taħlita tat-trab tal-ħalib u smida li hija wisq sustanzjuża u ġġib il-bhejjem 'il quddiem. Dan il-ġwież ta' trab tal-ħalib u smida mhux bir-razzjon u jista' jinkiseb minn għand is-Sur Charlie Agius, il-Qasam tal-Gvern, il-Marsa.

Kelmtejn lill-Bejjiegħa u lill-Konsumaturi

Ma nistax nitħaddet fuq kwistjonijiet bħalma semmejt il-lum mingħajr ma jkolli nsemmi lill-bejjiegħa. Qegħdin jittieħdu passi ebsin kontra l-"black-market" tal-ħxejjex u tal-frott. Dawn il-passi li bdew din il-ġimgħa sejrin jiħraxu, sejrin *jiħraxu bl-ikrah* u sejrin jiħraxu kontra kull wieħed, ikun min ikun, li jipprova ibigħ ogħla mill-prezz tal-Gvern. Inwissi lil dawk il-bejjiegħa li jinqabdu jaħbu l-patata, il-basal, jew xi ħaġ'oħra li intuhom aħna, jew li jbigħuha bi prezz ogħla minn dak li hu iffissat mill-Gvern, li barra milli jeħlu l-kastigi li ttihom il-liġi, il-liċenza tagħhom tkun sospiża u l-ħanut tagħhom jiġi magħluq. Irrid inwissi li dan mhux kliem fieragħ u li l Gvern biħsiebu jieħu dawn il-passi minnufih. F'dan jien nitlob l-għajnuna tal-konsumaturi u tal-mara tad-dar. La tixtrux ogħla mill-prezz tal-Kontroll u irrappurtaw lli jew lill-Pulizija tal-Kontroll jekk lilkom jingħata ħaxix, patata, basal jew frott bi prezz ogħla minn tal-Gvern. Jekk il-konsumaturi jgħinu lil dawn il-ftit bejjiegħa mingħajr kuxjenza li jisirqu, allura l-povra mara tad-dar ma tkun tista' tagħmel xejn. Għinuni biex neqred il-qerq ta' dawn is-sangisugi, li dejjem jippruvaw iżommu s-suq nieqes biex lilkom iwaħħlulkom kemm iridu. Ixtru biss mingħand bejjiegħa onesti — mingħand dawk il-bejjiegħa li dejjem issibulhom dak li jkollkom bżonn u li jfornukom b'sehemkom mingħajr ma jilqgħu idhom għal xi ħaġa "extra". Aħna nafu li hemm bejjiegħa onesti — u intom tafu iżjed minni min huma dawn it-talin li jien qiegħed nsemmi għaliex ġa forsi doqtu l-miżien tagħhom ġust jew il-mieta tagħhom xierqa. It-"trucks" bil-ħaxix li qegħdin nibgħatu barra, nibgħatuhom *wara* li nkunu servejna lill-bejjiegħa. Dawna qegħdin jiġu milqugħa bl-ikbar ħrara mill-poplu f'kull raħal. Għaliex dan? Ma hemmx ħwienet kullimkien? Ma hemmx bejjiegħa kullimkien? Dan juri biċ-ċar kif iħoss il-poplu. Jekk il-bejjiegħa jimxu kif imisshom, aħna ma jkollniex bżonn nibagħtu "trucks" ibigħu. Nerġa' ngħidilkom, jiena naf li hemm bejjiegħa onesti u jien nixtieq li intom tgħinuni billi tixtru mingħand dawn biss. Il-pubbliku hu mitlub ukoll jieħu interess jitkixxef il-prezzijiet tal-Kontroll u li jara li jkun hemm il-prezzijiet fuq kull oġġett skond il-liġi. Fl-aħħarnett inwissi wkoll lil dawk il-bejjiegħa tal-ħaxix li jieħdu l-poplu bil-herra biex iġibu ruħhom aħjar. X'uħud wara li jkunu ħadu kemm riedu kemm kemm ma jridux jagħtuk xebgħa jekk il-mara tad-dar tazzarda tiftaħ fommha. Dan mhux sewwa. Jinħtieġ li l-bejjiegħ li qiegħed igħix fuq spallejn il-parruċċan, iġib ruħu sewwa. Kien hemm bżonn jiftakar li għalkemm il-lum il-mara tad-dar qiegħda tieħu paċenzja imħabba l-iskarsizza jiena żgur li qiegħda żżomm f'rasha lil dawn it-talin bla kuxjenza u bla manieri sabiex hi tkun tista' twarrabhom meta, jekk Alla jrid, ma ndumux ma jarġa' jkollna l-ġid għal kulħadd.

Saħħa għalikom.

NIBŻGĦU MILL-ĠRIEDEN

(*Dr. H. Sacco O.B.E.*)

(*Miġjub minn "Il-Berqa"*)

TA' sikwit nisimgħu bil-mard ikrah li qiegħed jaħkem ma' tul ix-xtut tal Mediterran, mard li jista' minn waqt għall-ieħor jidħol fostna. Iż-żewġ mardiet l-iktar qawwija u l-iktar koroh li hemm huma t-Tifu u l-Pesta. It-Tifu li kellna fi żminijiet oħra ta' qabel il gwerra ma kienx ikollna għalfejn nibżgħu minnu wisq, għax jiġi mill-qamel tal-bnedmin u mill-ħmieġ. Minn dawn, fi żmien il-paċi, ma kellniex wisq, għalkemm kien hawn xi wieħed im-xerred 'l hawn u 'l hemm. Illum, iżda, minħabba fin-nuqqas ta' djar ħafna nies qegħdin joqogħdu ġo xulxin ma' nies oħra, u familji maħmuġin ma·ru ħdejn oħrajn; is-sapun ukoll għadu ftit u xejn għali, u n-nisa għoġbithom il-ħajja ta' meta ma kellniex biex u fejn naħslu sewwa u ngħallu l-ħwejjeġ.

Minħabba f'dawn il-ftit irqaqat jaqbel li noqogħdu b'għajnejna miftuħa, li ma jiġrilniex bħalma ġralhom f'Napli dan l-aħħar; l-indafa tal-ħwejjeġ ta' taħt u ta' ġisimna fejn hu mgħotti xejn ma għandha tkun inqas minn ta' wiċċna u tax-xofftejn.

Il-Pesta hi wisq iżjed ħarxa u tixtered bil-ġrieden, jew biex inkunu għidna aktar sewwa, bil-briegħed li jkun hemm max-xagħar tal-ġrieden. Dawn il-ġrieden igħixu fejn isibu ikel għall-għajxien tagħhom; fost dan l-ikel l-iżjed li jogħ-ġobhom hu ż-żibel u l-fdalijiet tal-mejda li narmu ta' kull-jum. Kulħadd igerger imħabba fid-debris tal-bini mwaqqa' l-iżjed tgergir isir billi qegħdin joħorġu minnu qtajja' kbar ta' ġrieden. Dawn il-ġrieden jagħżlu l-griebeġ ta' debris l-aktar imħabba li fihom u fuqhom ikun hemm ħafna żibel, żibel li jintefa' ta' kulljum mid-djar tagħna.

Iż-żibel u l-ilma ħażin li jitwaddab fuq id-debris iġib ukoll ħafna dubbien u nemus, li magħhom imexxu l-mard ukoll.

Għalhekk mela, sakemm ma jkunx għadu tbattal id-debris minn kullimkien—ħaġa li ma tistax issir malajr fostna—jaqbel li ngħinu lkoll billi ma nwaddbux żibel u ilmijiet fuq id-debris. Intuh lil tad-demel jew naħarquh; qatt, imma ma għandna nwaddbuh fuq id-debris. Meta ma nistgħux nagħmlu ieħor, iktar jaqbel li jintgħamel gozz ma' xifer il-bankina, għax minn hemm jinġabar malajr, iżjed jidher, u għalhekk jitneħħa minn min imissu jitneħħa. Jekk tad-demel ma jiġix fl-inħawi tagħkom, ikteb lill-Gvern, la tibżgħux li xxebbgħuhom bl-ittri fl-aħħar jisimgħu. Bil-kitba ġid lilkom infuskom tkunu tagħmlu u ġid lill-Gvern, li għandu jieħu ħsieb saħħitna wkoll. Sal-lum l-ġrieden li hawn fostna ma jidherx li huma mniġġsin; il-briegħed ta' fuqhom ma humiex mimsusin bil-mard tal-Pesta; jistgħu, iżda, jimtessu minn waqt għall-ieħor. L-iċken ħaġa jasal ġurdien imniġġes minn barra minn Malta; jinżel minn fuq xi vapur mal-ħabel, bil-għawm jew mal-merkanzija. X'irid ġurdien bħal dan biex iniġġes l-eluf ta' ġrieden li jiġġerrew bla ma jaqtgħu xejn fostna?......

It-tbatija tafuha jekk Alla jħares qatt tidħol fostna din il-marda; ħassejnieha ftit snin ilu; imissna niftakru l-biża' kbir u t-twerwir hekk kif jinstema' li fir-Raħal xi ħadd imtess b'din il-marda hekk qalila. Nagħmlu, mela, kemm nistgħu, naqtgħu l-ikel lill-ġrieden, neqirduhom billi ma nitfgħulhomx żibel u fdal ta' l-ikel fuq id-debris. Nittamaw b'hekk li bil-għaqal ta' kull wieħed minna u bil-għajnuna t'Alla nibqgħu meħlusin minn dan il-mard ikrah. Neqirdu l-ġrieden biex la jmarrduna u anqas jagħmlulna ħsarat fi ħwejjiġna, fl-ikel tagħna, fil-bhejjem tagħna u f'ħafna ħwejjeġ oħra.

AĊDU ĊITRIKU

(TWISSIJA LILL-GHASSARA TA' L-INBID)

Il-Għassara ta' l-inbid jafu tajjeb kemm jiswa l-Aċdu Ċitriku għall-produzzjoni ta' l-inbid u li meta dan jitħallat bil-għaqal itejjeb il-kwalità u l-palat ta' l-inbid. Ħaġa l-lum magħrufa tajjeb illi l-inbid magħmul hawn Malta dan l-aħħar tilef mhux ftit mill-isem sabiħ li kellu dari minħabba t-traskuraġni u diżonestà ta' xi wħud mill-fabbrikanti ta' l-inbid fix-xogħol tagħhom. Id-Dipartiment qiegħed jagħmel ħiltu kollha biex igħolli l-grad tal-prodott ta' l-inbid u jġibu bħal ma kien qabel, iżda hu wisq meħtieġ illi sabiex nas'u biex inwettqu x-xewqa tagħna jkollna l-għajnuna ta' l għassara kollha ta' l-inbid.

Min-naħa tagħna qed nagħmlu mill-aħjar biex nagħtu l-faċiltajiet kollha taħt iċ-ċirkustanzi tal-lum. Nittamaw illi l-għassara kollha jipprofittaw ruħhom mill-għajnuna u parir tagħna sabiex Malta u Għawdex jerġgħu jiksbu dak l-isem sabiħ li kellhom dari għall-inbid li kienu jagħmlu.

ID-DUBBIENA TAL-FROTT

Qegħdin inxandru minnufih ittra li bagħtilna l-ħabib antik tagħna Dun Vitor Attard, dwar id-Dubbiena tal-Frott. Xi ħbieb oħra tagħna, kitbulna ittri oħra fuq l-istess suġġett. Nixtieqa nisimgħu iżjed minn għand dawk li jipprovaw dak li fisser Dun Vitor.

Tabilħaqq li din is-sena d-dubbiena tal-frott ħadmet b'ħiltha kollha u kienet waħda mis-snin li għamlet ħsara. Bħalma qed jgħid il-ħabib tagħna Dun Vitor il-ħsara fuq il-larinġ u l-mandulina hi, din is-sena, kbira, mhux biss f'Għawdex, iżda wkoll f'Malta.

Fl-istaġun li għadda, id-dubbiena tal-frott misset ukoll in Naspli, u ustabet ukoll mhux ħażin fuq ir-Rummien. Jekk aħna ma naħdmux b'ħiltna kollha biex neqirduha, iż-żmien mhux bogħod meta hi tibda tmiss ukoll il-Brinġiel, il-Bżar Aħdar u frott ieħor. Bħalma jafu l-qarrejja antiki tiegħi, ili ħafna snin inwissi l-bdiewa dwar dan. Id-Dubbiena tal-frott qiegħda tkabbar kull sena l-ħsara tagħha. L-ebda ħawħa u nuċipriska ma waslet Malta din is-sena li ma kenitx mimsusa bid-dubbiena. Nagħmlu, mela, ħiltna kollha u napplikaw l-irmedji kollha li nistgħu biex neqirduha.

Kull wieħed li jagħmel gwerra lid-*dubbiena tal-frott* ikun jgħin lilu nnifsu u jagħmel ġid kbir lil pajjiżu.

L-EDITUR.

* * *

KORRISPONDENZA

Xagħra—Għawdex

Ħabibi Sur Zammit-Marmarà,

Nixtieq ninfurmak fuq ċertu rmedju għall-qerda tad-dubbiena ħamra tal-larinġ; rimedju tant faċli u tant effikaċi. Ma hemmx bżonn ta' fliexken tal-Belġju, jew ħmira, ecc.

Dan l-irmedju huwa ftit *pitrolju*: ħu platt ċatt, jew taġen qadim, kwalunkwe reċipjent (aħjar ċatt); itfa' ftit pitrolju mal-qiegħ tal-platt, u poġġih ma' djul is-siġra jew aħjar imdendel fiha—wara ftit, speċjalment fil-bnazzi u x-xemx, tara d-dubbien jittajjar u jinġabar madwar il-pitrolju sakemm jogħdos fih u jibqa'. Donnha ħaġa ħadd ma jemminha, imma jista' wieħed jipprova hu.

Jiena hawn ix-Xagħra, lill-ġenniena li għandhom il-larinġ għedtilhom b'dan l-irmedju, u kollha jiddispjaċihom għax saru jafu bih tard wisq, issa li d-dubbiena laħqet għamlitha l-istraġi fuq il-larinġ. Il-kwantità kbira ta' dubbiena li hawn dis-sena kienet għadha qatt ma dehret.

Issa għandek taf, Sur Zammit Marmarà illi dan l-irmedju sirt nafu b'sempliċi aċċident: wieħed ġar kellu tank żgħir tal-pitrolju u beda jitlef, allura skartah u tefgħu fil-ġnien taħt siġra tal-larinġ; l-għada kien għaddej minn ħdejn dan it-tank u fuq l-għatu jsib kwantità ta' dubbien mejjet, u ġie għandi jurini dan it-tank bid-dubbien mejjet fuqu..... Insomma jiena l-għada ipprovajt fil-ġnien tiegħi —taġen qadim bi ftit petrolju... wara xi erba' sigħat insib il-qiegħ kollu tat-taġen mimli dubbien;—u minn dak in-nhar 'l hawn kemm landi ċatti sibt, bħalma huma tal-"preserve" ta' l-aringi u sardin, kollha dendilthom mas-siġar.

Però billi l-petrolju jevapora u jinxef ħafif fl-arja, allura bdejt nagħmel ftit żejt maħruq tal-makni; dan idum bosta ma jinxef, u jagħmel l-istess effett speċjalment meta tagħmel ftit pitrolju miegħu.

Għoddni dejjem il-ħabib tiegħek u tal-Biedja,

DUN VITOR ATTARD.

IT-TNISSIL TA' L-AGRUMI

(C. Zammit Marmarà, M.B.E.)

Xi dilettanti kitbuli u staqsewni jekk il-laring u l-lumi jistgħux jitnissu bil-bċejjeċ. Dan il-metodu, għalkemm hu ippratikat f'xi pajjiżi fejn hemm il-kultivazzjoni ta' l-agrumi, sa fejn naf jien ħadd ma japplikah f'pajjiżna.

Biex tnissel mill-bċejjeċ, għandhom jintgħażlu sigar b'saħħithom u minnhom wieħed jaqta' bċejjeċ minn frieghi li ma jkunux xjuħ, jiġifieri li ma jkollhomx iżjed minn sentejn. Dawn għandhom jitħawlu għall-ħabta ta' bidu April, f'xi post kenni li jkun maħdum u mdemmel tajjeb. Jinħtieġ li wieħed ma jħallix il-ħamrija tinxef sakemm il-bċejjeċ ixerrdu sewwa. Dawn jistgħu jinqalgħu bit-tuba u jitħawlu fil-post permanenti tagħhom wara sentejn. M'għandix bżonn ingħid illi mhux il-bċejjeċ kollha jieħdu u li jinħtieġ li fejn tgħaddas fil-ħamrija jrid ikun hemm ta' l-inqas għaksa waħda. Il-bċejjeċ jistgħu jxenxlu biss mill-għakiesi u għaldaqstant jinħtieġ illi x-xifer li ngħaddsu fil-ħamrija jkun jibda mill-għaksa. Il-bċejjeċ m'għandhomx ikunu twal wisq. Nistgħu wkoll fis-sajf nieħdu bċejjeċ żgħar minn friegħi daqsxejn xerfin u ngħaddsuhom ġewwa qsari żgħar u nżommuhom taħt il-ħġieġ sakemm jieħdu.

Il-lumi, il-laring u -mandulina jistgħu jitnisslu bit-tirqid. Il-fergħa li traqqad ma jridx ikollha iżjed minn tliet snin. Kulma jinħtieġ hu li tgħaddasha fil-ħamrija (mingħajr ma taqtagħha minn m'ommha), u żżommha fil-post mingħajr ma ċċaqlaqha billi tqiegħed fuqha xi ġebla kbira. Jinħtieġ li l-biċċa mgħaddsa fil-ħamrija jkollha għaksa. Iddrawwa li wieħed jobrox daqsxejn naħħa waħda tal-għaksa hi drawwa tajba għax dan igħin biex il-fergħa xxenxel malajr.

Jekk il-fergħa tkun twila jew is-sigra tkun baxxa, ittirqida tista' ssir fl-art, inkella wieħed jista' juża landa jew qasrija jew reċipjent ieħor li jkollu.

Il-ħamrija fejn issir it-tirqida għandha tkun imdemmla tajjeb b'demel irqiq, u għandha tinżamm niedja. Generalment it-tirqida tkun tajba biex tinqata' minn m'ommha wara sena.

Iżda l-aħjar irmedju biex ikollok siġar tajba tal-laring, lumi jew mandolina, hu li tiżra' żerriegħa tal-laring talbakkaljaw f'Marzu u tlaqqam fuqhom meta jikbru biżżejjed. Iż-żerriegħa, biex ma tfallix, għandha tinżera' milliżjed fis li tittieħed mill-frotta.

MR. L. R. SWINDELLS

Dan l-uffiċjal li ilu hawn Malta mas-seba' snin kien maħtur mill-Uffiċċju Kolonjali bħala Kontrollur tas-Swieq tal-Biedja fuq ir-rikkmandazzjonijiet ta' Sir F. A. Stockdale fir rapport tiegħu. Fil-karika li kellu għall-ewwel kif ukoll f'dik tat-Tqassim tal-Gwież tal-Bhejjem hu wera deheu u esperjenza kbira u nistgħu ngħidu illi f'dawn iż-żewġ fergħat ta' xogħol id-Dipartiment b'riħet il-ħidma tiegħu mexa ħafna 'l quddiem. Iżda l-aqwa ħidma tiegħu kienet f'dawn is-snin tal-gwerra meta, is-Sur Swindells ġie maħtur bħala Kontrollur tas-Swieq tal-Biedja fejn huwa, bil-għajnuna tas-Sur Zammit-Marmarà, għaraf jagħleb ix-xkiel ta' l-istat ta' assedju li kellna. Sa għaxar ġimgħat ilu huwa kien ukoli inkarikat mill-Proġett kbir tal-ħaxix li fih huwa ħadem bi sħiħ u sewa ta' għajnuna kbira fi żminijiet l-iktar ħorox ta' għaks meta l-ibħra ta' madwarha kienu magħluqin, tista' tgħid, għal kollox. Ix-xogħol tiegħu issa qed jagħmlu l-Editur ta' dan il-ġurnal.

Lis-Sur Swindells li wasal biex iħallina biex jieħu karika oħra f'Kolonja oħra Ingliża nixtiqulu kull risq u hena fix-xogħol u ħajja tiegħu. Is-Sur Swindells sa jitlaq minn Malta u sa jieħu miegħu s-sliem bil-qalb u l-isbaħ xewqat tajba ta' Bdiewa, Pitkali u Bejjiegħa tal-Ħaxix

IT-TORBIJA TAN-NAHAL

(Jissokta min-Nru. 46 ta' l-1 ta' Ottubru, 1944)

Kif jitgħammar, il-kenniesa jibdew inaddfu b'għagla kbira l-ħdal tal-ħmieġ li jitdal u hawn dlonk jibda x-xogħol tal periti. Mhux in-naħal kollu jibni l-istess. Xi naħal jibni xehed kiesaħ, jiġifieri għat-tul tal-ġarra, eċċ., u xi naħal jibni xehed sħun mal-wisa' tal-ġarra u dawn ikunu għamla ta' ftira.

Ix-xogħol tal-periti hu li jagħmlu l-pjanta skond ma jiftlilhom għat-tul jew għal wisa', hawn imbagħad jibda x-xogħol tal-bennejja u ma' dawn tal-manwala. Il-manwala iġibu biċċa minnhom xama', u dan iġibuh taħt abtejhom, il-għaliex hemm għandhom bħal żewġ ċrienen, u xi oħrajn iġibu l-għasel. Il-bini tal-għamara tagħhom—xehed—hu ta' taħlita ta' xama' u għasel, u għalhekk, qatt ma għandna naħlulu xehed bla bżonn fil-qligħ tal-għasel. In-naħal biex jibni x-xehed, irid iż-żmien u tbatija kbira. Fuq dan għad nitkellmu meta nsemmu fuq il-qligħ tal-għasel

Jekk in-naħal ikollu reġina tajba, qawwija biżżejjed, li tissejjaħ *Imperatriċi*, malli l-bennejja jlestu biċċa xehda, daqs nofs galletta, hi tibda tbid, u n-naħal jibda jġib ma' saqajh id-daqs ta' ftit inqas minn skalora f'kull waħda—fit-tnejn ta' wara—polline—jew biex niftiehmu sewwa *ħobż l-irġejjen* u *miżagġ taż-żahar*—duqqajs. Meta jibda dan ixxogħol, in-naħal jorganizza ruħu b'mod li tibqa' mgħaġġeb. Kulħadd jitqassam fuq xogħlu. Il periti flimkien mal-bennejja u l-manwala jkomplu x-xogħol tal-bini; l-għassiela, jiġifieri dawk li jġibu l-għasel, jibdew b'ħerqa kbira jimlew iċ-ċe'el bil-għasel, kull waħda għandha tagħha li tieħu ħsieb timlieha. Dlonk meta l-kaħħala jaraw li hemm xi ċelel—toqob tax-xehed mimlijin—dawn jibdew xogħolhom billi fis ikaħħlu tajjeb b'dak il-materjal li jġibulhom ilġarra:a għal żewġ raġunijiet li huma: biex l-għasel ma jaqax u jkun riservat tajjeb, u biex jekk jinqala' xi rambaġġ—sakeġġ—minn xi naħal ieħor ma jkunx jista' jeħduhulu hekk bilgri.

L-organizzazzjoni ssir wisq bil-għaqal daqs kieku saret minn xi esperti. Kulħadd fuq xogħlu. Kulħadd jaf x'għandu jagħmel! Fil-bieb titqiegħed il-pulizija u din tibda ddur minn tarf għall-ieħor tad daħla biex tilqa' l-għadu, is-suldati jibqgħu ftit il ġewwa mill-bieb u jekk l-għadu hu qawwi, il-pulizija tagħti s-sinjal ta' l-allarm billi jgħollu leħinhom, u hemm tara għadd kbir ta' suldati bix-xabla (xewka) misluta biex fejn ma tistax tilħaq il-pulizija jindaħlu s-suldati. Hawn tara geġwiġija ta' suldati jitqabdu sakemm iġagħluh jirtira jew jeqerduh għal kollox.

Ir-rewwieħa, dawk li jagħmluha ta' fannijiet, tarahom imqassmin hekk: min fil-bieb tad-daħla, fil-ventilaturi, u min fil-qiegħ tal-kaxxi jew qliel u min fuq it-tilari, kulħadd jagħti kemm jiflaħ bi ġwenħajh b'ħoss li jinstama millbogħod. Jekk tqiegħed idek quddiem il-bieb tħoss bħal fewġa ħelwa bierda kif tħossha fis-sajf f'xifer il-baħar li tkun ġejja minn dik il mewġa ħiemda li jġorr il-kurrent bit-tibdil ta' l-ilma.

(*Jissokta*)

XIRI TA' TITOLI TAL-GWERRA U TAT-TIFDIL

X'GHANDEK TAGHMEL BI FLUSEK?

Ixtri Titoli tal-Gvern, in-"National Savings Certificates" (Titoli tat-Tifdil) u d-"Defence Bonds" (Titoli tal-Gwerra).

Dawn it-Titoli jistgħu jinxtraw mill-*Uffiċċju tal-Biedja*, l-Għammieri.

Qiegħed flusek fil-Fergħa tal-Bank tal-Gvern li issa fetaħ fl-*Uffiċċju tal-Biedja*, l-Għammieri.